

Oxycoccus microcarpa Turcz.
w nadleśnictwie nowogrodzkim.

(Ein Standort von Oxycoccus microcarpa bei Nowogródek).

Napisał

WITOLD KULESZA.

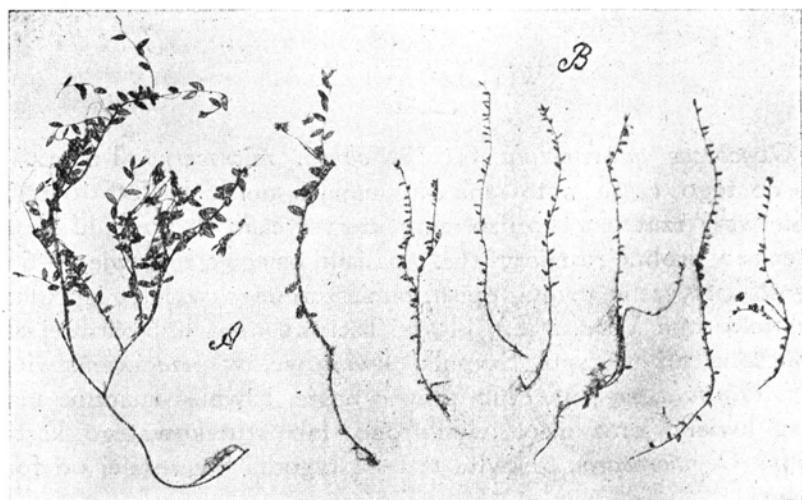
Oxycoccus quadripetala Gilib. subsp. *microcarpa* Turcz. nie była do tego czasu notowana na ziemiach polskich. Jest to roślina na pierwszy rzut oka bardzo charakterystyczna ze względu na swe uderzająco drobne rozmiary (ryc. 9). Listki osiągają zaledwie 4—6 mm długości, przyczem, według opisu, zamieszczonego w Hegim (Illustr. v. Mitteleuropa V Bd. 3 T.), blaszki liściowe mają być bardziej ostro zakończone niż u typu. Szypułki kwiatowe, w przeciwieństwie do *O. quadripetala*, są nagie lub prawie nagie, również znacznie mniejsze są kwiaty, oraz nieco wydłużone, lub gruszkowatego kształtu jagody. *O. microcarpa* zakwita o 1—2 tygodnie wcześniej od formy typowej.

Na podstawie materiału, zebranego w Finlandji, tudzież na torfowisku w nadleśnictwie nowogrodzkim, stwierdzić mogę, że listki *O. microcarpa* wybitnie różnią się kształtem od listków *O. quadripetala*; różnica uwydatnia się w tem, że blaszka liściowa u *O. microcarpa* w dolnej swej partji rozszerza się dość nagle, tak że największa jej szerokość wypada mniej więcej w $\frac{1}{4}$ — $\frac{1}{3}$ długości, po czem blaszka zwęża się równomiernie w śpiczasty, ostry koniec. Cecha ta występuje u wszystkich posiadanych okazów bez wyjątku. *O. quadripetala* posiada blaszki dość regularnie eliptyczne, zaostrome, ku nasadzie zwężone prawie w tym samym stopniu, jak ku końcowi.

W Hegim zaznaczono, że podgatunek ten łączy się często z typem szeregiem form, które noszą cechy mie-

szańców, wyrażona jest jednak wątpliwość, czy tym formom przejściowym istotnie zawsze charakter mieszańców przypisywać należy.

Finlandzcy floryści uważają *O. microcarpa* za „dobry gatunek“, niema też powodu do przeciwstawiania się takiemu zapatrywaniu, gdyż *O. microcarpa* posiada ponad wszelką wątpliwość pewne charakterystyczne cechy w stopniu wyższym niż wiele innych roślin, które podniesiono do rangi „dobrego gatunku“. W Finlandji owe formy przejściowe nie są przytem — jak się zdaje — zbyt rozpowszechnione i częste. Na torfowisku mszarnem, wytworzonem przez *Sphagnum fuscum* v. Klingg., przy drodze z Viipuri do Veikola, gdzie tę „żórawinę“ po raz pierwszy pokazał mi p. docent dr. Viljo Kujala, form

Ryc. 9. A — *Oxycoccus quadripetala*, B — *O. microcarpa*.

przejściowych do *O. quadripetala*, która rosła tu również masowo, trudno było się doszukać; delikatne sieci *O. microcarpa* już na pierwszy rzut oka dawały się odróżnić od *O. quadripetala*, tem więcej, że rosły zwykle w czystych skupieniach, miejscami zrzadka przeplecionych tylko uderzająco większą żórawiną właściwą.

Jeśli do tego dodać bardzo ciekawe i charakterystyczne geograficzne rozmieszczenie żórawiny drobnoowocowej, to przyznać musimy, że traktowanie jej jako dobrego gatunku nie będzie wielką przesadą. *O. microcarpa* rośnie najchętniej wśród kobierców *Sphagnum fuscum*; znamy ją z krajów Skandynawskich i z Finlandji, z północnej Rosji od petrogradzkiej gubernji po Archangielsk, z Syberji zaś po rzekę

Amur. W Estonji notowano ją po Dorpat na południe (Schmalhausen: Flora średniej i południowej Rosji 1895—97), w Niemczech północnych znane tą stanowiska z Usedom, Löcknitz i Grambowa (koło Szczecina), rośnie też podobno na Litwie. Od północnego zasięgu oddzielone są stanowiska szwajcarskie (Szwajcarska Jura, Alpy Wallijskie, oraz Górny Engadin około St. Moritz i Pontresiny, gdzie zastępować ma w zupełności *O. quadripetala*. Stanowisko około Dübendorf (430 m) w kantonie zurychskim leży już w strefie przedalpejskiej).

Taki charakter rozmieszczenia geograficznego wskazuje nam wyraźnie, że mamy do czynienia z reliktem glacialnym, tem więcej, że w skład szaty roślinnej stanowisk tej interesującej rośliny, wchodzi stale szereg elementów, które uważamy za typowe glacialne relikty.

Oxycoccus microcarpa Turcz. odnalazłem w połowie września 1928 r. na torfowisku w obrebie nadleśnictwa nowogrodzkiego w 90 oddziale rewiru Jacuki. Bezpośrednie otoczenie torfowiska stanowią ubogie sośniny, w których dnie rozwija się miejscami bardzo bujnie piękna i misterna *Cladonia alpestris* L. Nie brak też w bliskim sąsiedztwie rozległych i nieco wilgotnych zespołów wrzosowiskowych; ciekawym ich komponentem jest tu *Gentiana pneumonanthe* L., zakwitająca obficie wśród zwartej vegetacji wrzosów. Samo torfowisko o powierzchni kilku ha należy według fińskiej klasyfikacji torfowisk do typu *räme*, t. j. torfowisk ubogich w sole mineralne, z vegetacją mchów torfowców, pokrytych przy tem w mniejszym lub większym stopniu roślinnością drzewiastą, najczęściej, jak i w naszym przypadku, mizerną, chorowitą i rzadką sośniną. *Sphagnetum*, zajmujące część centralną omawianego torfowiska, opasane jest kilkunastometrowej szerokości strefą turzyc (*Carex lasiocarpa* Ehrh.). W skład kobierca torfowców wchodzi m. i. *Sphagnum medium* Limpr., brak natomiast *S. fuscum* v. Klinggr. Z ciekawszych roślin, uważanych za elementy flory tundry polodowcowej, zanotowałem tam *Salix myrtilloides* L. i *Scheuchzeria palustris* L., obie bardzo obficie; ponadto szereg charakterystycznych dla *Sphagnetów* roślin, jak *Lycopodium inundatum* L. *Rhynchospora alba* Vahl., *Eriophorum vaginatum* L., *Carex stellulata* Good., *Drosera rotundifolia* L., *Ledum palustre* L., *Andromeda polifolia* L. oraz *Oxycoccus quadripetala* Gilib.

O. microcarpa płożyła się obficie w samym środku kobierca torfowców, ale na przestrzeni stosunkowo niewielkiej. Podobnie jak w Finlandji pod Viipuri, tak też i tu *Oxycoccus microcarpa* w całym

swym charakterze odbijała bardzo wyraźnie od wegetującej w bezpośrednim sąsiedztwie lub nawet pospołu z nią *O. quadripetala*. Na stanowisku tem przepędziłem wśród kęp mchów prawie godzinę, przeglądając bardzo uważnie kępę po kępie, przy czem nie zdarzyło mi się ani razu, ażebym miał jakiegokolwiek wątpliwości, do którego podgatunku (czy gatunku) zaliczyć daną żórawinę. Owoce były tylko nieliczne i przeważnie niedokształcone. Mimo obfitości *O. quadripetala* na przestrzeni całego Sphagnetum, poza wspomnianem miejscem w partji środkowej, nie zauważyłem *O. microcarpa* w innych punktach tegoż torfowiska.

O. microcarpa jest zapewne szerzej u nas rozpowszechniona, dotąd nie zwracano na nią jednak uwagi. Znalazła się ona w próbkach mchów, zebranych przez prof. Wodzickę z torfowiska pod Mirachowem w Kartuzkiem na Pomorzu, nadto sam prof. Wodzicko twierdzi, iż tę żórawinę widywał niejednokrotnie na różnych torfowiskach sfagnowych Pomorza. W przeciwieństwie do tego, co mogłem zaobserwować na torfowisku w rewirze Jacuki, wśród materiału z torfowisk Mirachowskich zdają się istnieć liczne przejściowe formy do *Oxycoccus quadripetala*.

Stanowiska w pn. Polsce należą bezwątpienia do głównego zasięgu tej rośliny i wypełniają część luki pomiędzy stanowiskami północno-niemieckimi a estońskimi. Możemy spodziewać się odnalezienia *O. microcarpa* w oderwanych stanowiskach na „pustaciach” nowotarskich i w Tatrach.

Z Zakładu Biologii Lasu Uniwersytetu Poznańskiego.

Resumé.

Oxycoccus quadripetala Gilib. subsp. *microcarpa* Turcz. wurde von dem Verfasser auf einem Sphagnumreiser Moor in der Oberförsterei Nowogródek, Rewir Jacuki, Jagen 90 (Nordostpolen) gefunden. Diese interessante, für die polnische Flora neue Pflanze gehört aller Wahrscheinlichkeit nach, zu den Glazialrelikten, worauf ihre geographische Verbreitung deutlich hinweist. Von den Begleitpflanzen wurden auf dem genannten Moor *Salix myrtilloides* L. und *Scheuchzeria palustris* L. reichlich gefunden. Beide Pflanzenarten gelten als ausgesprochene Glazialrelikte. *O. microcarpa* kommt zweifellos in Nordpolen an mehreren Standorten vor. Einige Torfmoosproben von dem bekannten Heidemoor mit *Erica tetralix*- und *Empetrum nigrum*-Vegetation in der Oberförsterei Mirachowo Kreis Kartusy

(Wojewodschaft Pomorze) enthalten diese winzige Pflanze in beträchtlicher Anzahl. Übergangsformen zu dem Typus waren in der Oberförsterei Nowogródek nicht gefunden, wohl aber in den genannten Torfmoosproben von Mirachowo.

Die Standorte von *O. microcarpa* in Nordpolen gehören zu dem Hauptareal dieser Pflanze und verbinden gewissermassen die bekannten Standorte von Norddeutschland und Estland.

Aus dem Institut für Biologie des Waldes an der Universität zu Poznań.
